

Türkiye'de Fosil Yakıt Temelli Ekonomi ve Gençlik Hakları Raporu

Türkiye'de Fosil Yakıt Temelli Ekonomi ve Gençlik Hakları Raporu

Mart 2025

1. Giriş

Bu rapor, İnsan Hakları Konseyi'nin 59. oturumunda, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği ve İnsan Hakları Özel Raportörü'nün iklim krizi bağlamında insan hakları zemininin güçlendirilmesi ve korunması üzerine hazırladığı tematik raporuna katkı sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Gençlik hakları odaklı bu rapor, Türkiye örneği üzerinden ülkeye özgü girdiler sunmaktadır. Raporda, fosil yakıt temelli ekonominin, ülkedeki gençlerin haklarının ihlali ile olan sistematik etkileşimi incelenmektedir. Raporun temel argümanları şu şekildedir:

- Küresel ekonomik sistem, gayrisafi yurt içi hasıla (GSYİH) büyümesini sürdürülebilirlik ve eşitliğin önüne koyan neoklasik ekonomik politikalar nedeniyle fosil yakıtlara olan bağımlılığını derinleştirmiştir.
- Gelişmiş ekonomiler, fosil yakıt çıkarımı ve karbonsuzlaştırmanın çevresel ve sosyal maliyetlerini Küresel Güney'e yıkmaktadır.
- Bu sistem; çevresel bozulma, sağlık krizleri ve ekonomik güvencesizlik yoluyla, savunmasız gruplar olan düşük gelirli grupları, yerli toplulukları ve gençleri orantısız bir şekilde etkilemektedir.
- Türkiye'nin uluslararası işbölümündeki yarı çevresel durumu, fosil yakıtları ekonomik büyüme stratejisinin merkezine yerleştirerek küresel ekonomi içindeki bağımlılığını pekiştirmiştir.
- 1980'lerdeki paradigma değişimi, deregülasyonu derinleştirerek enerji yoğun projeleri önceliklendirmiş ve çevresel ile sosyal adaletsizlikleri daha da artırmıştır.
- Yenilenebilir enerjiye yönelik verilen taahhütlere rağmen, Türkiye fosil yakıt yatırımlarını artırmaya devam etmekte ve anlamlı bir düzeyde karbonsuzlaştırmayı ertelemektedir.
- Gençler, çevresel bozulmanın uzun vadeli sonuçlarını en çok deneyimleyecek grup olurken bu duruma ilişkin politika yapım süreçlerinde en az söz sahibi olan kesimdir.
- Enerji yönetiminin özelleştirilmesi, gençlerin katılımını dışlamakta ve kuşaklar arası eşitliği ihlal etmektedir.
- Serbestleştirilmiş konut piyasaları, çevresel tahribat ve fosil yakıt temelli ekonomi politikaları, genç işsizliğini ve ekonomik güvencesizliği derinleştirerek gençlerin hak ve fırsatlarını daha da kısıtlamaktadır.

2. Arka Plan

2.1. Küresel Ekonomik Sistem ve Fosil Yakıt Bağımlılığı

29. Taraflar Konferansı (COP29) sonuçları ve ardından Trump yönetimi altında Amerika Birleşik Devletleri'nin Paris Anlaşması'ndan çekilmesi, iklim krizi ve daha geniş çevresel krizlerin birçok ulusal gündemde hala öncelikli olmayan konular olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Bu durumun motivasyonları Küresel Güney ile Küresel Kuzey arasında farklılık gösterse de, ekonomik milliyetçiliğin yeniden yükselmesi, bu küresel fenomenin başlıca itici gücü olarak öne çıkmaktadır. Ekonomik milliyetçilik (gümrük vergileri ve ticaret kotaları gibi araçlar aracılığıyla) belirli bağlamlarda, gelişmekte olan ülkeler için ihtiyaç duyulan politika alanını yaratabilir ve bu ülkelerin uluslararası işbölümündeki kökleşmiş eşitsizliklere meydan okumaları için olanak tanıyabilir. Ancak Küresel Kuzey'in gelişmiş ekonomileri tarafından izlenen ekonomik milliyetçilik, küresel eşitsizlikleri pekiştirmeye hizmet eder; sosyoekolojik maliyetleri çevre ülkelere dışsallaştırırken, merkez ülkeleri tarihsel sorumluluklarından muaf tutar. Ulusal çıkarlar adına çok taraflı yükümlülüklerden yapılan bu seçici geri çekilme, çevresel adaletsizlikleri derinleştirir, eşitsiz kalkınma modellerini pekiştirir ve sürdürülebilir ve adil bir küresel ekonomi için gereklilikleri zayıflatır.

Bu küresel fenomen hiç kuşkusuz yeni değildir. 1970'lerin sonlarından itibaren, neoklasik ekonominin yükselmesiyle birlikte, kalkınma kavramı giderek ekonomik büyüme ile özdeşleştirilmiştir. Serbest piyasa, özelleştirme ve ticaretin serbestleştirilmesi ilkelerine dayanan Washington Mutabakatı'nın yükselişi, kalkınma için katı bir formülü pekiştirmiştir. Bu formülde sürekli büyüme hem ilerlemenin aracı hem de nihai hedefi olarak konumlandırılmıştır. Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi çok taraflı kurumların etkisiyle, Küresel Güney'e yapısal uyum programları dayatıldı ve kalkınmanın ancak devlet müdahalesinin azaltılması, piyasaların açılması ve büyük ölçüde Küresel Kuzey tarafından belirlenen koşullar altında küresel ekonomiye entegrasyon ile mümkün olabileceği fikri pekiştirildi. Sonuç olarak, ekonomik büyüme ülkelerin, özellikle de zengin ekonomilerin, temel önceliği olmaya devam etti ve bu genişleme arayışı çoğu zaman çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal adalet pahasına gerçekleşti.

Fosil yakıtlar, kitlesel üretimi ve küresel ticareti sürdürebilmek için en ucuz, en ölçeklenebilir ve en verimli (bunların hepsi neoklasik varsayımlar ve terimler üzerinden ölçülür) araçları sundukları için, modern ekonomilerin büyüme odaklı doktrininde merkezi bir yer edinmiştir. Neoklasik ekonomik düşünce çerçevesinde kalkınmanın birincil amacı olarak ekonomik büyümenin peşinde amansızca koşılması, fosil yakıtlara olan bağımlılığı ekonomik faaliyetin her seviyesinde pekiştirmiştir. GSYİH büyümesi ulusal başarının temel ölçütü haline geldikçe, devletler ve şirketler üretimi, verimliliği ve tüketimi maksimize etmeyi önceliklendirdi. Bu hedef ise ancak ucuz ve bol fosil enerjiyle mümkün kılındı.

Üretimin küreselleşmesiyle birlikte, çok uluslu şirketler yoğun enerji gerektiren üretimi Küresel Güney'e aktarırken, finansal ve teknolojik üstünlüklerini Küresel Kuzey'de tutmaya devam ettiler. Bu durum, küresel ekonomik sistemin eşitsizlikleri içinde sanayileşmeye çalışan Küresel Güney ülkelerinin, genellikle birincil kaynak ihracatçısı ya da düşük maliyetli üretim merkezi olarak fosil yakıtlara bağımlı hale gelmelerine yol açan bir ayrım yarattı. Neoklasik büyüme modeli, Küresel Kuzey ve Güney arasındaki fosil yakıt tüketimi ve bağımlılığına ilişkin bu tür yapısal farklılıkları göz ardı eder. Gelişmiş ekonomiler uzun süre büyük miktarda fosil enerjiye dayanarak sanayileşmişken, ancak ekonomik üstünlüklerini güvence altına aldıktan sonra iklim politikalarını savunmaya başladılar. Ancak bu

politikaların büyük ölçüde belirsiz kaldığını, somut eylemlerden ziyade söylemle yönlendirildiğini ve piyasa temelli yaklaşımlar aracılığıyla mevcut güç hiyerarşilerini sürdürmek üzere tasarlandığını belirtmek önemlidir. Bu sırada, yoksulluk, altyapı eksiklikleri ve yetersiz sanayileşme ile mücadele eden Küresel Güney, gerekli finansal ve teknolojik destekten yoksun olmasına rağmen fosil yakıtlardan uzaklaşma konusunda artan bir baskıyla karşı karşıya kaldı. Karbon ticareti ve özel sektör öncülüğündeki enerji dönüşümleri gibi piyasa odaklı yeşil politikaların dayatılması, karbonsuzlaşma maliyetlerinin orantısız bir şekilde Küresel Güney tarafından karşılanmasına sebep olarak eşitsizlikleri daha da derinleştirdi.

Bu eşitsizlik, onlarca yıldır büyümeyi bir amaç olarak gören, uzun vadeli sosyoekolojik sonuçları ihmal eden ve küresel kalkınma için adil bir çerçeve oluşturamayan bir ekonomik sistemin doğrudan sonucudur. Eğer dünya fosil yakıt bağımlılığını aşacaksa, dar ve piyasa odaklı mantıktan sıyrılmalı ve sürdürülebilirlik, yeniden dağıtım, ekonomik adalet ve insan haklarını önceliklendiren alternatif bir kalkınma modeline yönelmelidir.

2.2. Fosil Yakıt Tabanlı Ekonomiler ve İnsan Hakları

Uzun süre ekonomik büyümenin lokomotifi olarak kabul edilen fosil yakıt temelli ekonomik model, geniş kapsamlı insan hakları ihlallerine yol açmıştır. Bu büyüme paradigması, i) çevresel bozulma, ii) halk sağlığı krizleri ve iii) sağlıklı bir çevre, yeterli barınma ve güvenli geçim hakkı gibi temel hakların erozyonu gibi ciddi sonuçlar doğurmuştur. Fosil yakıtların çıkarılması ve yakılması yalnızca hava ve suyu kirletmekle kalmamış, aynı zamanda ekosistemleri de bozmuş ve böylece insanların yaşam kalitesinin dayandığı sosyal ve çevresel temelleri zayıflatmıştır.

Bu olumsuz etkiler, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde eşit şekilde hissedilmemektedir. Ulusal düzeyde, olumsuz etkiler çoğunlukla fosil yakıt kaynaklı çevresel krizlere karşı uyum sağlama veya bu krizleri hafifletme kapasitesine en az sahip olan savunmasız gruplar (düşük gelirli topluluklar, yerli gruplar, güvencesiz sektörlerde çalışanlar, kadınlar ve gençler) tarafından hissedilmektedir. Fosil yakıt çıkarımı ve yakılması, bu marjinalleşmiş toplulukları orantısız şekilde etkileyerek, onları toksik çevrelere ve güvencesiz geçim kaynaklarına maruz bırakmakta; karşılığında ise onlara çok az ekonomik güvence sunmaktadır.

Uluslararası düzeyde, Küresel Kuzey'in zengin ekonomileri, tarihsel olarak fosil yakıt odaklı büyümenin faydalarından yararlanmış olup, buna eşlik eden çevresel ve sosyal maliyetleri büyük ölçüde dışsallaştırmıştır. Buna karşılık Küresel Güney'deki ülkeler; yoksulluk, altyapı eksiklikleri ve sürdürülebilir teknolojilere yatırım yapma kapasitesinin sınırlılığıyla mücadele etmeye devam ederken orantısız bir şekilde yük altına girmiştir. Bu ülkelerin birçoğu, eşitsiz küresel ekonomik sistem içinde kaynak ihracatçısı ve düşük maliyetli üretim merkezleri olarak konumlandırılmış, bu da bağımlılık ve dışlanma döngüsünü sürdürmüştür. Öte yandan, elektrikli araçlar ve yenilenebilir teknolojilerde kullanılan kritik minerallerin madenciliği gibi karbon azaltımının olumsuz dışsallıkları—çevresel ve sosyal maliyetler dahil olmak üzere—büyük ölçüde kaynak zengini Küresel Güney ülkelerine aktarılmaktadır. Bu durum, yalnızca küresel karbon emisyonlarının devam etmesine değil, bazı durumlarda artmasına da neden olurken, toplulukların yerinden edilmesini, emek sömürsünün artmasını ve ekolojik yıkımın derinleşmesini beraberinde getirmektedir. Sonuç olarak, mevcut iklim politikası çerçevesi, adil ve eşitlikçi bir geçişi teşvik etmek yerine, geçişin maliyetlerini iklim krizinden en az sorumlu olanların üzerine yükleyerek tarihsel ekonomik bağımlılık ve çevresel adaletsizlik kalıplarını pekiştirmektedir.

3. Fosil Yakıt Tabanlı Ekonomi ve Türkiye'de Gençlik Hakları

3.1. Türkiye'nin Fosil Yakıt Tabanlı Ekonomisinin Tarihsel Sürecine Kısa Bir Bakış

Geç sanayileşen yarı-çevresel bir ekonomi olarak Türkiye'nin fosil yakıtlara bağımlılığı, kalkınma zorunlulukları ile yapısal kısıtlamalar arasındaki karmaşık bir etkileşimi yansıtmaktadır. Fosil yakıtlara dayalı sanayileşme, küresel üretim ağına entegrasyonu kolaylaştırmış olsa da, bu süreç, yapısal eşitsizlikler ve çevresel dışsallıklarla belirlenen uluslararası işbölümünde Türkiye'nin bağımlı konumunu pekiştirmiştir.

1930'larda Türkiye, çevresel konumunu iyileştirmek amacıyla sanayileşmeyi hedeflemiş ve fosil yakıtlar, kalkınma stratejisinin merkezi haline gelmiştir. İthal ikameci sanayileşme (İİS) altında, devlet enerji tüketimi üzerinde kapsamlı bir kontrol uygulayarak planlı ve düzenlenmiş bir yapı oluşturdu. Ancak, 1970'lerin sonlarında neoliberal bir paradigmaya (özelleştirme, ticaretin serbestleştirilmesi ve deregülasyon ile karakterize edilen) geçiş, ekonomik büyümeyi Türkiye'nin küresel ekonomideki konumunu yeniden şekillendirme aracı olarak değil, bir amaç olarak tanımlamıştır. Bu değişim, neoklasik karşılaştırmalı üstünlük ilkeleri doğrultusunda, özellikle fosil yakıtlar olmak üzere, birincil hammadde ihracatına olan bağımlılığı artırarak çevresel özellikleri pekiştirmiştir. Aynı zamanda, deregülasyon, devlet denetimi yerine piyasa mekanizmaları tarafından yönlendirilen fosil yakıt çıkarımı ve tüketiminin denetimsiz bir şekilde genişlemesini kolaylaştırmıştır. GSYİH büyümesinin sürekli vurgulanması, enerji yoğun mega altyapı projelerini önceliklendirmiş ve kömür bazlı enerji üretiminin yayılmasını zorunlu kılmıştır.

Bu büyüme odaklı yol, çevresel sürdürülebilirlik ve sosyoekonomik eşitliği sistematik olarak göz ardı etmiş ve ekolojik bozulma, dağıtımsal adaletsizlikler ve insan hakları ihlallerini daha da derinleştirmiştir.

3.2. Fosil Yakıtlardan Uzaklaşma: Gerçekleşiyor mu?

Türkiye'nin iklim politikası, ilerleme ve süregelen çelişkilerin bir karışımını yansıtmaktadır. 2035 yılına kadar 120 GW'lık kurulu rüzgar ve güneş enerjisi kapasitesi taahhüdü, yenilenebilir enerjiye doğru bir geçişi işaret ederken, fosil yakıt üretiminin devam eden genişlemesi ve bölgesel bir gaz merkezi olma hedefleri, net sıfır emisyon yolunu tehlikeye atmaktadır. 2024 yılında sunulan Uzun Vadeli Strateji (LTS), emisyonların 2038'e kadar artmasına izin vererek karbon azaltımını geciktirmekte ve sonrasında keskin düşüşler gerektirmektedir—bu ise ekonomik olarak verimsiz ve politik olarak riskli bir yaklaşımdır.

Ulusal Katkı Beyanı (NDC), Paris Anlaşması'nın 1.5°C hedefiyle uyumlu değildir. Bu hedef, mevcut politika projeksiyonlarının çok üzerinde belirlenmiş olup, gerçek emisyon azaltımlarını teşvik etmek yerine emisyonların artmasına izin vermektedir. Modelleme senaryoları, Türkiye'nin emisyonlarını 2030 yılına kadar 310 MtCO₂e'ye ve 2035 yılına kadar 240 MtCO₂e'ye (LULUCF¹ hariç) düşürmesi gerektiğini göstermektedir. Ancak mevcut hedef, 2030'da 765 MtCO₂e emisyonuna izin vermektedir. Orta vadeli sıkı hedeflerin eksikliği, politika güvenilirliğini zayıflatmakta ve hayati yapısal dönüşümleri geciktirmektedir.

¹ LULUCF, İngilizce'de "Land Use, Land Use Change and Forestry" teriminin kısaltması olarak kullanılmaktadır. Türkçe'de bu terim "Arazi Kullanımı, Arazi Kullanım Değişikliği ve Ormancılık" olarak kullanılmaktadır.

28 milyar ABD doları değerindeki şebeke iyileştirme yatırımı ve izin süreçlerini hızlandırmaya yönelik önlemler de dahil olmak üzere yenilenebilir enerji yatırımlarında ilerlemeler kaydedilmiş olsa da, uygulama hızı yavaştır. Türkiye'nin 2035 yılına kadar 150 GW'lık rüzgar ve güneş kapasitesine ulaşmak için dağıtım sürecini önemli ölçüde hızlandırması gerekmektedir—bu seviye 1.5°C hedefiyle uyumludur. 2025 yılında planlanan 270 yeni sondaj operasyonu gibi fosil yakıt yatırımları, iklim taahhütleriyle çelişmekte ve karbon bağımlılığı riskini artırmaktadır. Ayrıca, Türkiye 2024 yılında Avrupa'nın en büyük kömürle çalışan elektrik üreticisi olmuştur ve bu durum, kömürden çıkış planının aciliyetini göstermektedir.

Olumlu adımlar arasında, AB'nin Karbon Sınır Ayarlama Mekanizması ile uyum sağlamak amacıyla Emisyon Ticaret Sistemi'nin (ETS) başlatılması, enerji verimliliği iyileştirmeleri için 20 milyar ABD doları yatırım ve elektrikli araç üretimine yönelik yatırımlar yer almaktadır. Ancak, güvenilir bir fosil yakıt çıkış stratejisi olmadan bu önlemler yetersiz kalmaktadır.

Türkiye'nin genel İklim Eylem İzleyici (CAT) derecelendirmesi "Kritik Düzeyde Yetersiz" olarak kalmaya devam etmektedir ve bu durum, Paris Anlaşması ile minimum düzeyde uyum sağlandığını göstermektedir.

3.3. Türkiye'nin Fosil Yakıt Temelli Ekonomisi Bağlamında İnsan Hakları İhlallerine Genel Bir Bakış

Türkiye'nin fosil yakıtlara bağımlı ekonomik modeli, çevresel ve sosyal refahın önüne enerji yoğun büyümeyi koyarak insan hakları ihlallerini daha da kötüleştirmektedir. Serbestleştirilen çıkarım faaliyetleri ve büyük ölçekli altyapı projeleriyle yönlendirilen kömür ve fosil gaz bağımlılığı, ciddi çevresel tahribatlara ve sosyo-ekonomik adaletsizliklere yol açmıştır.

Bunun çarpıcı bir örneği, genişleme planlarının hava kirliliğini daha da kötüleştirme riski taşıdığı Afşin-Elbistan kömür santrali kompleksidir. Bu durum, solunum yolu hastalıklarına ve tarımsal verimlilikte düşüşe neden olarak, orantısız şekilde düşük gelirli toplulukları etkilemektedir. Benzer şekilde, Türkiye'nin en ölümcül madencilik kazası olan 2014 Soma kömür madeni faciası, sömürücü çalışma koşullarını, yetersiz düzenleyici denetimi ve kurumsal ihmali ortaya çıkarmış, fosil yakıt çıkarımının insan maliyetini gözler önüne sermiştir.

Doğrudan sağlık ve güvenlik risklerinin ötesinde, fosil yakıt bağımlılığı enerji yoksulluğunu ve eşitsizliği daha da derinleştirmektedir. Kömür genişlemesini teşvik eden hükümet destekleri, kaynakların yenilenebilir enerjiye yönlendirilmesini engellemekte, ekonomik eşitsizlikleri sürdürmekte ve savunmasız toplulukları çevresel yükü taşımaya zorlamaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin fosil gaz merkezi olma stratejisi, küresel piyasalardaki dalgalanmalara olan bağımlılığı artırmakta ve hane halkları için enerji güvenliğini ve erişilebilirliğini azaltmaktadır.

3.4. Türkiye'nin Fosil Yakıt Temelli Ekonomisi Bağlamında Gençlik Hakları İhlalleri

Gençler, fosil yakıt çıkarımı ve tüketimi nedeniyle ortaya çıkan iklim krizi karşısında belirli nedenlerden dolayı önemli bir konumda bulunmaktadır. İlk olarak, gençler, hayatlarının erken dönemlerinde olmaları nedeniyle çevresel krizlerin uzun vadeli olumsuz etkilerine en fazla maruz kalacak gruptur. İkinci olarak, en az karbon emisyonu üreten grup olmalarına rağmen, gençler iklim krizinin akut etkilerine karşı en savunmasız sosyal gruplar arasında yer almaktadır. Son olarak, halihazırda temel medeni, siyasal, ekonomik ve sosyal hakların ciddi ihlalleriyle karşı karşıya olan gençler, mevcut iklim kriziyle

mücadele yaklaşımlarının bu hakları korumak ve geliştirmek yerine daha da kötüleştirilmesi nedeniyle ek risklerle karşı karşıya kalmaktadır.

Türkiye'deki gençler, yaşlarına bağlı sosyal ve ekonomik durumları nedeniyle farklı formlarda hak ihlaliyle karşı karşıya kalmaktadır. İlk olarak, devlet odaklı enerji yönetiminden özel sektöre dayalı enerji yönetimine geçiş, katılım hakkını zayıflatmıştır. Bu geçişle birlikte iklim finansmanı mekanizmaları ile altyapı projeleri, gençlerin anlamlı bir şekilde temsil edilmediği şekilde tasarlanmıştır. Şirketlerin egemen olduğu yönetim yapıları, finansal kurumlar ve kamu-özel sektör ortaklıkları, enerji politikalarını belirlerken gençlerin çevresel ve sosyoekonomik geleceklerini şekillendiren kararlarda yer alamamalarına yol açmaktadır. Bu dışlanma, nesiller arası eşitlik ilkesine aykırıdır çünkü bu durum gençlerin, sürdürülemez bir ekonomik yolun maliyetlerini üstlenmelerine neden olurken, bu yolun oluşturulmasında hiçbir etkiye sahip olmamalarını sağlamaktadır.

İkinci olarak, konut piyasalarının serbestleştirilmesi ile fosil yakıt odaklı kalkınmanın çevresel dışsallıkları birleşerek gençlerin konut güvencesizliğini daha da kötüleştirmektedir. Sürdürülebilir kentsel dönüşüm olarak sunulan artan emlak değerleri ve spekülasyon gayrimenkul yatırımları, düşük gelirli gençlerin uygun fiyatlı ve iklim dirençli konutlara erişimini sistematik olarak kısıtlamaktadır. Ayrıca, yetersiz uyum politikalarıyla daha da ağırlaşan iklim kaynaklı yerinden edilme, marjinalize edilmiş gençleri iklimle ilgili tehlikelere orantısız şekilde maruz kalan düşük standartlı kentsel alanlara taşınmaya zorlamaktadır. Bu durum hem ekonomik güvencesizliği hem de çevresel kırılganlığı artırmaktadır.

Üçüncü olarak, devletin fosil yakıt odaklı ekonomik büyümeyi önceliklendirmesi, iklim uyum politikalarının sistematik olarak yetersiz finanse edilmesine neden olmaktadır. Kamu fonlarının fosil yakıt genişlemesine yönlendirilmesi, uyum girişimlerinden kritik kaynakların uzaklaştırılmasına ve dayanıklılık geliştirme önlemleri üzerinde önemli bir mali kısıtlamaya yol açmaktadır. Sonuç olarak, iklim kaynaklı ekonomik ve çevresel şoklara en savunmasız demografik gruplardan biri olan gençler, kayıp ve zarar fonları gibi temel uyum mekanizmalarına erişimden fiilen mahrum bırakılmaktadır. Kamu harcamalarının bu yanlış tahsisi, gençlerin sosyoekonomik güvencesizliğini artırmakta, mevcut kırılganlıkları derinleştirmekte ve iklim dayanıklılığında kuşaklar arası eşitsizlikleri pekiştirmektedir.

Son olarak, Türkiye'deki gençler, iş gücü piyasasındaki yapısal zayıflıkların da etkisiyle, insana yakışır iş hakkının ciddi ihlalleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Enerji altyapısının özelleştirilmesi istihdam yaratmış olsa da, bu işler büyük ölçüde güvencesiz, düşük ücretli ve sağlam iş güvencesinden yoksundur. Fosil yakıt çıkarımı ve enerji yoğun endüstrilerin devam etmesi, özellikle sınırlı pazarlık gücüne sahip genç işçileri orantısız şekilde etkileyen sömürücü çalışma koşullarını pekiştirmektedir. Türkiye'nin ekonomik modeli, yüksek verimli ve düşük karbonlu sanayiye geçişi teşvik etmek yerine, çıkarım odaklı kalmaya devam etmekte ve istikrarlı ve sürdürülebilir istihdam yolları yaratmada yetersiz kalmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin 'adil geçiş' girişimlerine de yansımaktadır. Türkiye, sıfır atık politikalarında lider bir konumda sunulsa da, özellikle AB'den ihraç edilen elektronik atıklar (e-atıklar) başta olmak üzere atık ithalatının merkezi haline gelmiştir. Genç işçilerin büyük çoğunluğunu oluşturduğu geri dönüşüm tesisleri, asgari düzeyde düzenleme ile faaliyet göstermekte ve bu durum gençleri ciddi mesleki risklere maruz bırakmaktadır. Koruyucu ekipmandan yoksun olan işçiler, lityum çıkarımı ve plastik yakımı gibi tehlikeli materyallerle çalışmakta ve bu durum solunum yolu hastalıkları ve nörolojik bozukluklar gibi ciddi sağlık risklerine yol açmaktadır. Bu sektörlerdeki deregülasyon, gençlerin kırılganlığını daha da artırmakta, kayıt dışılık ve güvensiz çalışma koşullarının devam etmesine neden olmaktadır.

Kaynakça

Climate Action Tracker. (2025). Türkiye. <https://climateactiontracker.org/countries/turkey/>

Gençlik Örgütleri Forumu (GoFor). (2024). 29. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı (COP29) ortak politika belgesi. <https://go-for.org/wp-content/uploads/2024/11/COP29-Politika-Belgesi.pdf>

Avrupa Komisyonu. (2024). 2022'de AB 32 milyon ton atık ihraç etti. [The EU exported 32 million tonnes of waste in 2022].

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240118-1>

Levi, S. R., Gopang, M., Ramirez, L., Bernardo, A. B. I., Ruck, M. D., & Sternisko, A. (2023). Yerel, ulusal ve uluslararası düzeylerde iklim adaletsizliklerine yönelik insan hakları temelli bir yaklaşım: Program ve politika önerileri [A human rights-based approach to climate injustices at the local, national, and international levels: Program and policy recommendations]. *Social Issues and Policy Review*, 18(1), 3-30.

Chang, H.J. (2002). *Merdiveni İtelemek* [Kicking away the ladder]. Anthem Press.

Özçelik, E. & Özdemir, Y. (2022). *Türkiye'deki kalkınmanın ekonomi politiği: 1838-günümüz* [Political economy of development in Türkiye: 1838- present]. Springer.

Hickel, J. (2019). *Küresel eşitsizlik ve çözüm yollarına dair kısa bir rehber* [A brief guide to global inequality and its solutions]. Heinemann Press.

Raworth, K. (2018). *Simit ekonomisi: 21. yüzyıl iktisatçısı gibi düşünmenin yedi yolu* [Doughnut economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist]. Random House Business.

Wade, R., & Seckler, D. (2024). Küresel ısınma ve soğuma ve kalkınma ikilemi [Global warming and cooling and the development dilemma].

International Development. <http://eprints.lse.ac.uk/126657/>

Human Rights Watch. (September 2, 2024). Türkiye: zararlı kömür genişlemesine dair planlar [Türkiye: plans for harmful coal expansion].

<https://www.hrw.org/news/2024/09/02/turkiye-plans-harmful-coal-expansion>

**GENÇLİK
ÖRGÜTLERİ
FORUMU**